

Görüş

Post-hegemonyacı dünya düzeni altında Çin'in Avrasya bölgeciliği

Efe Can Gürcan ^{1,*}

¹ Doktor Öğretim Üyesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstinye Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

* İletişim: efe.gurcan@istinye.edu.tr

Gönderim: 19.11.2019; Kabul: 16.12.2019. DOI: <http://dx.doi.org/10.38154/cjas.9>

Öz: Çin'in dış siyasetinde 2000'li yıllarda artan çok taraflılık ve bölgecilik vurgusu dünya siyasetinin çok kutuplaşmasına nasıl etki etmektedir? Çin inisiyatifindeki çok kutuplaşma sürecinin başlıca lokomotifleri Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) nasıl bir normatif ve kurumsal temel üzerine inşa edilmiştir? Post-hegemonya, birbiriyle iç içe geçen ve birçok uluslararası proje üzerinden, tutarlı bir sistem alternatifi önerilmeksizin ABD hegemonyasının sorgulandığı bir dünya düzenini betimlemektedir. Çin'in bölgecilik siyasetinin post-hegemonyacı dünya düzenine katkısı dört farklı cephede (kültür, ekonomi, finansal iş birliği ve bölgesel savunma) yoğunlaşmaktadır. Ancak, ŞİÖ tarafından temsil edilen Avrasya'da belirleyici gündem uluslararası güvenlidir. ŞİÖ, en başta Çin'in katkısıyla güçlü bir normatif çerçeve üzerinden meşruiyetini savunmaktadır ve iç kaynaklı (*endogenous*) bir kültür, eğitim ve savunma altyapısı kurmayı amaç edinmiştir. ABD denetimindeki uluslararası örgütlerden bağımsız ekonomik, finansal ve altyapısal kalkınma amaçları öne çıkarılmıştır. Ne var ki, uzun vadede bütün bunların başarılı bir şekilde uygulamaya geçirilmesinin önünde ciddi engeller vardır. Avrasya'nın güvenlik merkezli gündemi, ABD hegemonyasına tutarlı bir şekilde karşı çıkabilmek adına neoliberalizme alternatif bir ekonomik kalkınma vizyonu oluşturma gereğini gözardı etmektedir. Ayrıca, Çin'in bölgecilik girişimleri, millî egemenlik ve ulus üstü bölgecilik arasındaki gerilimleri ele almakta zorlanmıştır. Bu alanlarda, bölgeci örgütsel kararların bağlayıcılığında ilerleme kaydedilememesi ve askeri iş birliğinde ABD merkezli kurumlarla yarışacak düzeyde bir bütünleşme yaşanmaması dikkate değerdir.

Anahtar kelimeler: Avrasya, bölgecilik, Çin, hegemonya, Şangay İşbirliği Örgütü

China's Eurasian regionalism in the post-hegemonic world order

Abstract: How does the growing emphasis of Chinese foreign policy on multilateralism and regionalism affect the multipolarisation of global politics in the 2000s? What is the normative and institutional setting of the Shanghai Cooperation Organisation (SCO) as the locomotive of the China-led multipolarisation? Post-hegemony refers to a situation in which the unipolar organisation of the global political economy is challenged by a plurality of alternative projects, but without being entirely replaced by another system. The contribution of China's regionalism to the post-hegemonic world order is centred on four main areas: culture, economy, financial cooperation and regional defence. The driving force of China's regionalism within the SCO is international security, and this regionalism hinges on a strong normative framework of legitimacy and aims at building an endogenous cultural, educational and defence infrastructure under the initiative of China. It also seeks to accelerate economic, financial and infrastructural development, independent of the US-dominated international institutions. As for the limitations and contradictions of China's post-hegemonic regionalism, the SCO has to date failed to offer a coherent alternative economic development model to counter US hegemonism. Moreover, the SCO experience still suffers from unresolved tensions between national sovereignty and supranationalism, which adds to the SCO's lack of bindingness of organisational decisions and military competitiveness with US-dominated organisations.

Keywords: Eurasia, regionalism, China, hegemony, Shanghai Cooperation Organization

---

Giriş

Dünya siyaseti günümüzde son derece çalkantılı bir dönemden geçmektedir. 1929 Büyük Buhranı'ndan sonra kapitalizmin yaşadığı en derinlikli ekonomik kriz olarak nitelenen 2007-2008 krizinin uzun vadedeki etkileri, kendisini aşırı sağcı hareketlerin yükselişi ve "küresel yönetim" organlarının işleyişinin tıkanmasıyla hissettirmektedir. 2009 yılının sonunda patlak veren Euro ve borç krizine ek olarak; 2016 yılında Brexit (*British Exit*) referandumuyla İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden (AB) çekilmeye karar vermesi ve AB bütünlüğünün iyiden iyiye duraklaması bu bağlamda dikkate değerdir. Ayrıca 2017 yılında Donald

Trump'ın Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanlığı koltuğuna oturmasıyla Pasifik Ötesi İşbirliği ve Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması'nın (*North American Free Trade Agreement, NAFTA*) tartışmaya açılması, "küresel yönetim" olarak anılan ABD merkezli ve hegemonyacı sisteme büyük bir darbe vurmuştur (Gürcan, 2019b).

Tabii Batı kapitalizminin krizinin jeopolitik boyutu da görmezden gelinmemelidir. ABD'nin; başta Çin, Rusya ve İran olmak üzere, Avrasya'nın belli başlı ülkelerine karşı yeni bir Soğuk Savaş'a yeltendikleri bir dönemde yaşamaktayız. Dünyamız, Suriye, Ukrayna ve Yemen'de yaşandığı haliyle, düşük yoğunluklu bir "uydu muharebeleri" dönemine adım atmış görünmektedir. ABD'nin Asya'ya askeri yığınakta bulunması; Çin ile Güney Çin Denizi'nde, Rusya ile ise Ukrayna ve Suriye'de burun buruna gelmesi dikkatlerden kaçmamaktadır. Bütün bunlara, ABD ve Avrasya kuvvetleri arasında kızışan siber savaş ve nükleer saldırı tehditleri de eklenebilir (Gürcan, 2019b). Dahası Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nde (*North Atlantic Treaty Organization, NATO*) alevlenen bütçe tartışmaları boyunca ABD'nin diğer NATO ülkelerini örgütten çekilmekle tehdit etmesi ve Türkiye karşıtı darbeci girişimlere ve etnik ayrılıkçı terörizme hem açıktan hem gizliden destek vermesi benzer bir jeopolitik bağlamda değerlendirilebilir. Hatta Fransa Başkanı Emmanuel Macron, üyeler arasındaki eşgüdümün ortadan kalktığı gerekçesiyle NATO'nun beyin ölümünün gerçekleştiğini duyurmuştur (North Atlantic Treaty Organization, NATO; *The Guardian*, 2019).

Böyle bir ortamda, 2018 yılından beri sürmekte olan ABD ve Çin arasındaki ticaret savaşı, "dünya düzeni nereye doğru evriliyor?" sorusunu yeniden gündeme taşımıştır. Dünya düzeni, mevcut bağlamda uluslararası "iş birliğini kurumsallaştıran, bütün milletler ile halkların daha fazla barış ve refaha kavuşacak şekilde çatışmalarını yeteri derecede sınırlayan ve onların yeryüzünü koruyuculuğunu artırıp insanlık onuruna yaraşır standartlara erişmesini sağlayan bir küresel yönetim sistemi" olarak anlaşılmaktadır (Slaughter, 2004, s. 26).

Dünya düzeninin dönüşümünü, sadece ülkeler arasında yaşanan inatlaşmalarla açıklamak pek de mümkün değildir. Çünkü dünya düzenindeki değişimlerin sürekliliği, aynı zamanda ABD'nin küresel hegemonyasına kafa tutan devletlerin öne çıkardığı kurumsal ve yönetsimsel düzenlemelerin niteliğine bağlıdır. Tabii ekonomik olarak ABD'nin en güçlü rakibi olarak kabul edilen Çin'in bu alanda gerçekleştirdiği atılımlar ayrıca dikkate değerdir. Çin'in geleneksel olarak ikili ilişkiler üzerinden sürdürdüğü dış siyasetinde önemli değişimler yaşandığı gözlerden kaçmamaktadır. Hatta Çin 2000'li yıllardan beri, iki taraflılık siyasetini, Avrasya bölgeciliği bağlamında şekillendirdiği yeni bir

çok taraflılık yaklaşımıyla birleştirmektedir. Çin liderliğinde ortaya çıkan Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) ise Çin'in yeni yaklaşımının en keskin ifadesini teşkil etmektedir (Gürcan, 2019a, 2019b). Örneğin, yıllık ŞİÖ zirvelerinde Çin ile diğer üye ve gözlemci ülkeler arasındaki ikili görüşmelerde stratejik öneme sahip ekonomik, finansal, askeri ve kültürel anlaşmalar gerçekleştirilmektedir. Ancak bunun yanında, ŞİÖ'nün kurumsal işleyişi başlı başına önemli bir iş birliği pratiğidir (Gürcan, 2019a, 2019b).

2000'li yıllarda Çin'in dış siyasetinde artan bölgesel vurgusu dünya düzeninin çok kutuplaşmasına nasıl etki etmektedir? Çin inisiyatifindeki çok kutuplaşma sürecinin başlıca lokomotifleri ŞİÖ nasıl bir normatif ve kurumsal temel üzerine inşa edilmiştir? Bu sorular etrafında şekillenen mevcut makalenin temel savı odur ki, Çin'in bölgesel siyasetinin post-hegemonyacı dünya düzenine katkısı dört farklı cephede (kültür, ekonomi, finansal iş birliği ve bölgesel savunma) yoğunlaşmaktadır. Ancak ŞİÖ tarafından temsil edilen Avrasya'da belirleyici gündem uluslararası güvenlidir. ŞİÖ, en başta Çin'in katkısıyla güçlü bir normatif çerçeve üzerinden meşruiyetini savunmaktadır ve iç kaynaklı (*endogenous*) bir kültür, eğitim ve savunma altyapısı kurmayı amaç edinmiştir. ABD denetimindeki uluslararası örgütlerden bağımsız ekonomik, finansal ve altyapısal kalkınma amaçları öne çıkarılmıştır. Ne var ki uzun vadede bütün bunların başarılı bir şekilde uygulamaya geçirilmesinin önünde ciddi engeller vardır. Avrasya'nın güvenlik merkezli gündemi, ABD hegemonyasına tutarlı bir şekilde karşı çıkabilmek adına neoliberalizme alternatif bir ekonomik kalkınma vizyonu oluşturma gereğini göz ardı etmektedir. Böyle bir alternatifin yokluğu, ABD denetimindeki uluslararası yönetim aygıtlarına tutarlı bir karşı çıkışın önünü kapamaktadır. Ayrıca Çin'in bölgesel girişimleri, milli egemenlik ve ulus üstü bölgeselcilik arasındaki gerilimleri ele almakta zorlanmıştır. Bu alanlarda, bölgeci örgütsel kararların bağlayıcılığında ilerleme kaydedilememesi ve askeri iş birliğinde ABD merkezli kurumlarla yarışacak düzeyde bir bütünleşme yaşanmaması dikkate değerdir. Yukarıda özetlenen bu savlar, iki ana başlık altında incelenecektir. Mevcut makalede kullanılan kuramsal ve yöntemsel çerçeveyi sunan ilk başlığı takiben, ikinci ve son başlık Çin'in Avrasya bölgeselcilik ŞİÖ örneği üzerinden inceleyecektir.

Kuramsal ve yöntemsel çerçeve

Mevcut çok kutuplaşma ikliminde, uluslararası ilişkiler yazınında yer alan küreselleşmeci ve ulus-ötesici (*transnationalist*) yaklaşımların açıklayıcılığı güçlü bir şekilde sarsılmaktadır. "Küresel Kapitalizm Okulu" olarak da adlandırılabilir söz konusu yaklaşımlar; neoliberal çağda ulus-devletlerin önemini geri dönülmez bir şekilde yitirdiğinin, ulus-ötesi kapitalist çıkarların

devletler arası rekabet ile eşitsiz gelişmenin önüne geçtiğinin ve dolayısıyla Çin kalkınmasının “küresel kapitalizm” diye adlandırılan oluşumun ayrılmaz bir parçası olduğunun altını çizmektedir (Sklair, 2002; Hardt & Negri, 2005; Carroll, 2010; Robinson, 2014). Ancak mevcut makalede önerilen kuramsal çerçeve dahilinde, Küresel Kapitalizm Okulu’nun temel çıkarımlarının günümüz pratiğinde pek bir karşılığı bulunmamaktadır. Çok kutupluluk ortamında yeniden şekillenen dünya düzeni, daha ziyade kapitalizmin küresel ve eşitsiz gelişiminin birbiriyle diyalektik etkileşimi ile ulus-devletler arası rekabetin belirleyiciliğini hesaba katarak daha iyi anlaşılabilir. İlk olarak Radhika Desai (2013) tarafından öne sürülen ve Efe Can Gürcan’ın (2019a, 2019b; 2019d; 2019e) katkılarıyla günümüzdeki halini alan ile Jeopolitik Ekonomi Okulu, bahsedilen kuramsal ihtiyacı sağlayan en güncel yaklaşımlardan bir tanesidir.

Neoliberalizm ve emperyalizm eleştirisi üzerine kurulu olan Jeopolitik Ekonomi Okulu, küreselleşme koşulları altında ulus-devletlerin güçlü bir analiz birimi olarak anlamını yitirdiğini savunan kozmopolitleşme ve ulus ötesileşme savlarının (Bhagwati, 2004; Hardt & Negri, 2005; Robinson, 2008; Wolf, 2005) karşısında konumlanır. Jeopolitik Ekonomi Okulu’nun bakış açısından ekonomi önemlidir, çünkü ulus-devletlerin maddi varoluşu öncelikli olarak ekonomik kalkınma süreçlerine bağlıdır. Coğrafya düzleminde devletler arası mücadeleye tekabül eden jeopolitik ise, ağırlıklı olarak ekonomik kalkınma süreçlerinin eşitsizliğine dayalı küresel mücadelelerin arka planını teşkil etmektedir. Eşitsizlikleri aşmayı arzulayan gelişmekte olan devletler, Batı merkezli emperyal projelere ve neoliberal küreselleşmeye alternatif kolektif projeler geliştirdikleri ölçüde dünya siyasetine gerçek anlamda demokratik bir istikrar sağlayabilir (Desai, 2013; Gürcan, 2019).

Jeopolitik Ekonomi Okulu, ülkeler arasındaki mücadelenin jeopolitik ve ekonomik dinamiklerinin birbirinden ayrı düşünülmeceği düşüncesinden hareket eder. Dolayısıyla çok kutuplulaşmanın, jeopolitik ve ekonomik yönlerinin bir arada değerlendirilerek açıklanması gerektiğini savlar. Jeopolitik Ekonomi Okulu’nun kullandığı çerçevede, çok kutuplulaşma mücadelesi, esas olarak “hâkim devletler” (örn. Amerika Birleşik Devletleri) ve “iddiacı devletler” (*contender states*), başka bir deyişle Çin, Rusya ve İran gibi uluslararası hakimiyet iddiasında olan ülkeler arasında yaşanmaktadır (Desai, 2013; Gürcan, 2019). Gürcan, Desai’nin temel çıkarımlarından hareket ederek, 2000’li yıllarda vücut bulmaya başlayan dünya düzenini “post-hegemonya” kavramıyla açıklar. Post-hegemonya terimi, daha önce 2000’li yıllarda Latin Amerika’da solcu hükûmetlerin neoliberalizme karşı konumlanışını betimlemek için kullanılmıştır (Briceño-Ruiz & Hoffmann, 2015; Riggiozzi & Tussie, 2012). Gürcan (2019a, 2019b; 2019d; 2019e) ise bu kavramı, Avrasya’daki gelişmeleri ve çok

kutuplulaşmaya yönelik jeopolitik dinamikleri da kapsayacak şekilde genişletmeyi önermiştir.

Mevcut makalede yer alan çok kutuplaşma dinamikleri, Jeopolitik Ekonomi Okulu dahilinde niteliksel ve yorumlamacı süreç analizi (*process tracing*) yöntemi aracılığıyla incelenecektir (Gürcan, 2019a, 2019b). Süreç analizi, “belirli bir sonuca ilerleyen nedensel bir gidişatın öyküsel anlatımı” (Venesson, 2008:235) olarak anlaşılabilir. Bu anlatımda; mantıksal çıkarımlar, tarihsel gelişmeler ve incelenen siyasal aktörlerin kullandığı araçlar, güdüleri, öncelikleri, algıları ve fırsatları öncelikli yer kaplar (Bennett, 2010; George ve Bennett, 2005; Collier, 2011; Vennesson, 2008). Dolayısıyla, yorumlamacı süreç analizinin aktör merkezli çıkarımları, jeopolitik düşünce geleneği ile de son derece uyumludur (Gürcan, 2019a, 2019b, 2019c).

Son olarak post-hegemonya kavramının “küresel hegemonya’dan türetildiği aşikârdır. Hegemonya terimi, eski Yunanca’da liderlik anlamına gelen *hēgemonía*’dan gelir. Küresel hegemonya, tek bir ülkenin (örnek: Sovyetler Birliği’nin yıkılmasının ertesinde ABD’nin) dünya ekonomisi ve siyasetini yönetmede başat bir rol üstlendiği bir durumu ifade etmektedir (Du Boff, 2003). Özellikle 2008 yılından itibaren, ABD’nin küresel hegemonyasının gittikçe daha fazla aşındığı bilinmektedir. Böylesi bir ortamda, BRICS’in (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika) kolektif bir aktör olarak dünya siyaseti sahnesine çıkması ve Batı merkezli yönetim kurumlarına meydan okuması (örnek: Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu/IMF, Dünya Ticaret Örgütü-DTÖ, Birleşmiş Milletler-BM); post-hegemonyacı siyasetin belki de en keskin ifadesidir. Tam burada parantez açmakta yarar vardır ki, burada karşı hegemonya’dan (*counter-hegemony*) ziyade post-hegemonya kavramının tercih edilmesi özel bir anlama sahiptir (Gürcan, 2019a, 2019b). Güney ülkelerinin ABD hegemonyasına meydan okuması, her seferinde doğrudan, tutarlı ve sürekli bir maiyet taşımamaktadır. ABD merkezli yönetim kurumları hedef alınadursun; Güney ülkeleri, aynı kurumlara etkin bir şekilde katılıp bunları içeriden dönüştürme çabalarından henüz vazgeçmemiştir. Ayrıca birçok Güney ülkesi, emeğin esnekleştirilmesi ve serbest ticaret gibi ABD patentli neoliberal pratiklerin tutarlı bir eleştirisini getirmekten kaçınmaktadır. Belli başlı Güney ülkeleri, Güney-Güney dayanışmasını sürdürürken, ABD ile ekonomik ve askeri bağlarını tam olarak koparmaya yeltenmemiştir. Benzer şekilde ABD’nin küresel hegemonyasının görece aşınması, bu ülkenin daha hala “küresel hegemon” konumunu sürdürdüğü gerçeğini gölgelememektedir (Gürcan, 2019a, 2019b). Özet olarak hegemonya teriminin başına getirilen “post” tamlaması; ABD’nin hegemonyasının aleyhine, birbiriyle barışçıl bir rekabet içerisinde ve kimi zaman

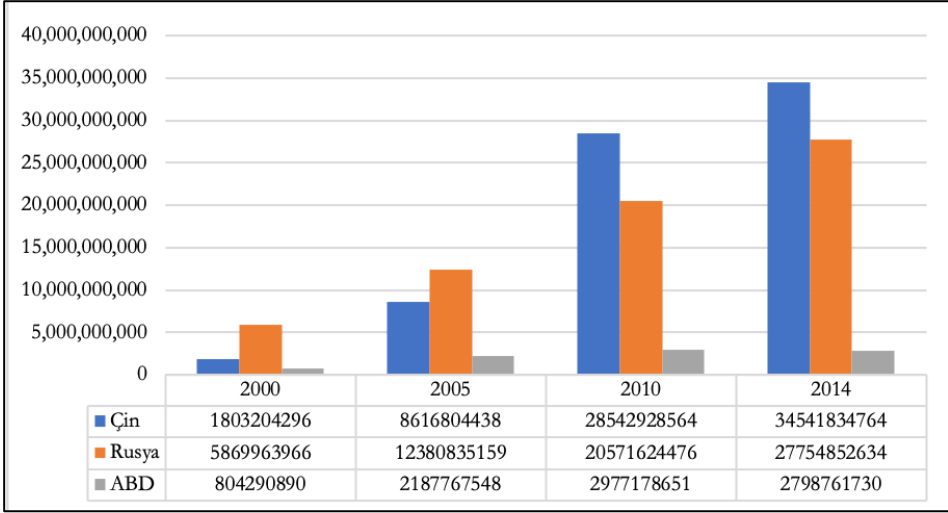
iç içe geçerek bir arada varlığını sürdürebilen ve kesin bir tutarlılıktan yoksun birçok alternatif modeli nitelenmektedir.

Çin inisiyatifi altında ŞİÖ'nün post-hegemonyacı gelişimi

ŞİÖ, ağırlıklı olarak Çin inisiyatifinde yürütülen bir projedir ve buna bağlı olarak Çin'in jeopolitik-ekonomik ihtiyaçları etrafında şekillenmiştir. Çin, ŞİÖ vasıtasıyla kendi sınırlarını da tehdit eden ABD müdahaleciliği ile bölgesel ayrılıkçılık ve aşırıcılığın önünü almayı hedeflemektedir. Çin'in bir diğer arzusu ise, ŞİÖ üzerinden enerjiye erişimini çeşitlendirmek ve Orta Asya'daki ekonomik pazar hakimiyetini genişletmektir. Dahası Çin, ABD aleyhine Rusya ile ilişkilerini geliştiredursun, Rusya'nın bölgedeki tekeline barışçıl yollarla sınırlamayı düşünmektedir (Gürcan, 2019a, 2019b).

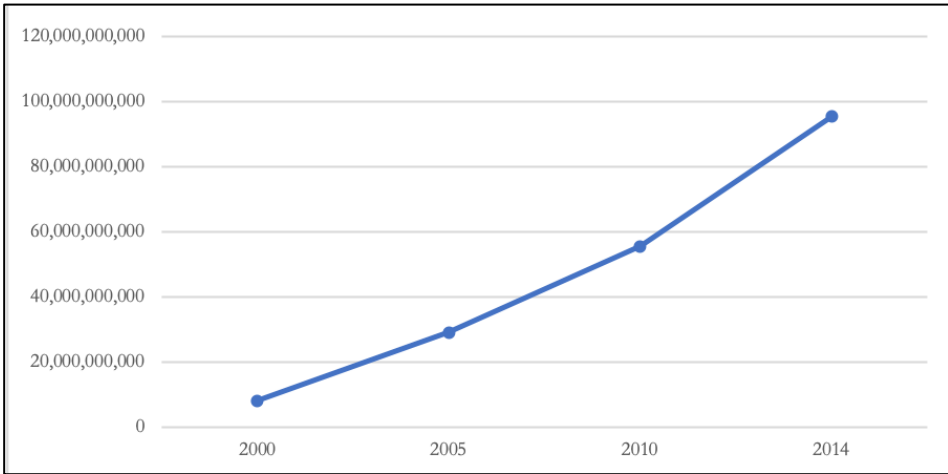
Çin, ŞİÖ çatısı altında yumuşak güç inşasının baş mühendisidir (Song, 2016). Örneğin Çin, ŞİÖ çerçevesinde "Asya Değerleri" kavramını öne çıkarmaktadır. Bu kavram, Batı menşeli liberal demokrasi ve ulus üstü bütünleşme düşüncelerinin karşısına kalkınmacılık ve ulusal egemenlik vurgularını çıkarır. Aynı doğrultuda, Avrasya'ya özgü olarak yansıtılan bu değerler, Batının evrensel insan hakları ve liberal demokrasi kavramlarını reddeder ve Avrasya'nın kültürel özgünlüğünün altını çizer (Ambrosio, 2008; Aris, 2011). Dolayısıyla Batı merkezli uluslararası toplum değerlerinin Çin'in inisiyatifiyle reddiyesi, jeopolitik ekonomik anlamda çok kutuplaşmanın başlıca dinamiklerinde bir tanesi haline gelmiştir. Örnek olarak Çin'in 2000'li yılların başında karşılıklı güven", "karşılıklı çıkar" ve "karşılıklı iş birliği" başlıklarını vurgulayarak ortaya attığı "Yeni Güvenlik Yaklaşımı" (YGY), yine ŞİÖ dahilinde kabul görmüştür. Esasında "Şanghay Ruhu" olarak bilinen ilkeler, YGY'den esinlenmiştir (karşılıklı güven, karşılıklı çıkar, eşitlik, istişare, çoklu medeniyetlere saygı, ortak kalkınma). Buna ek olarak ŞİÖ tarafından savunulan "uyumlu dünya" kavramı, Çin Komünist Partisi'nin "uyumlu toplum" kavramından türetilmiştir. "Uyumlu dünya", savaş ve dış müdahalelerden arındırılmış bir barış vizyonunu dile getirmektedir. Yine, 2012 yılı ŞİÖ zirvesinde Çin'in ortaya attığı "kader birliği" kavramı, bugün hala ŞİÖ tarafından savunulmaktadır (Song, 2013; Song, 2016).

Ekonomik iş birliği, Çin'in ŞİÖ çerçevesinde önem verdiği başlıklardan bir tanesidir. Artan ŞİÖ iş birliğine koşut, Çin ve Orta Asya ülkeleri arasındaki ekonomik iş birliğinde gözle görülür bir artış yaşanmıştır. Bu durum, ticaret hacmindeki artışta kendini açık bir şekilde ifade eder. Şekil 1'e bakarak, 2010 yılından itibaren Rusya'nın bölgedeki ticari üstünlüğünü Çin'e kaptırdığı anlaşılacaktır.

Şekil 1. Yıllara göre seçili ülkelerin Çin harici ŞİÖ üyeleriyle ticaret hacmi, ABD doları cinsinden. Kaynak: United Nations, 2016.

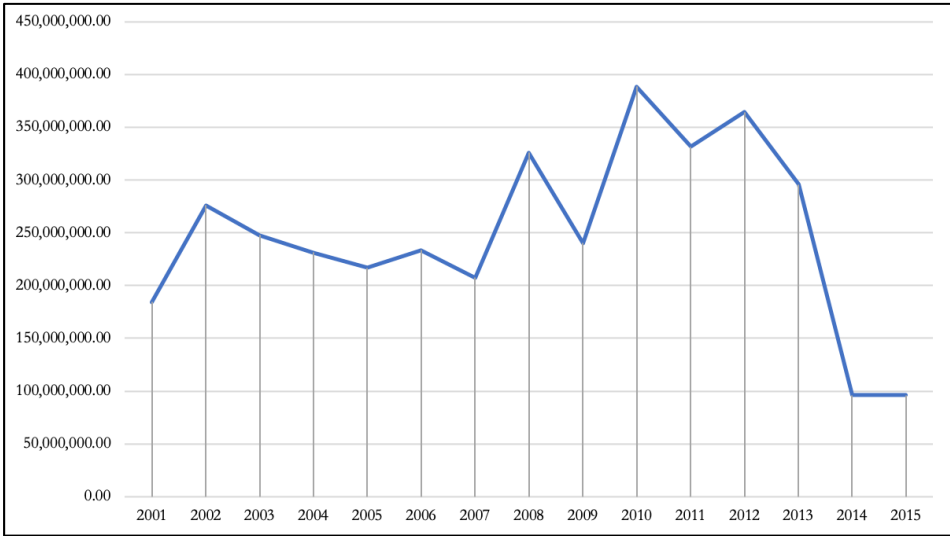
Çin'in Orta Asya'dan dört ŞİÖ üyesiyle oluşturduğu ticaret hacmi, 2000-2014 yılları arasında %1.816 oranında artmıştır. Rusya'nın bu ülkelerde ticaret hacmindeki artış, aynı dönemde %370'in üzerindedir. Şekil 2'ye bakılarak görülecektir ki, yine ŞİÖ iş birliğinin arka planında, Çin ve Rusya arasındaki ticaret hacminde %1.000'in üstünde bir artış yaşanmıştır (United Nations, 2016).

Şekil 2. Yıllara göre Çin-Rusya ticaret hacmi, ABD doları cinsinden. Kaynak: United Nations, 2016.

Aynı zamanda, ABD'nin ŞİÖ dahilindeki Orta Asya ile ticaret hacminde 2010'dan itibaren yüzde 6'lık bir düşüş yaşanmıştır (United Nations, 2016). Bu bağlamda bir diğer önemli ayrıntı ise, ABD'nin uluslararası yardımlarının 2002-2015 döneminde yüzde 65'lik bir düşüşe sahne olmasıdır (Şekil 3) (USAID, 2016). Jeopolitik Ekonomi perspektifinden, Çin'in bölgedeki ekonomik gücünü ABD aleyhine artırması dünya düzeninin çok kutuplaşmasının önemli bir tezahürüdür.

Şekil 3. ABD'nin Çin ve Rusya haricindeki ŞİÖ üyelerine yardımı, yıllara göre, ABD doları cinsinden. Kaynak: USAID, 2016.

Uluslararası güvenlik, ŞİÖ'nün ana gündemini teşkil eder. Bu alanda, Rusya ve Çin öncülüğünde yürütülen askeri tatbikatlar öne çıkmaktadır. Jeopolitik Ekonominin çok kutuplaşma perspektifi bağlamında ŞİÖ tatbikatları, NATO menşei tehditlere karşı caydırıcı bir etki yaratma amacına ek olarak, aynı zamanda üye ülkeler arasında milli orduların eşgüdümünü ve askeri teknoloji transferini kolaylaştırmaya yöneliktir. Ancak NATO'dan farklı olarak, ŞİÖ'nün bir merkezi komuta yapısına sahip olmadığı gözlemlenmektedir (Gürcan, 2019a, 2019b). Ayrıca Taşkent merkezli "Bölgesel Anti-terörist Yapı (BAY)," ŞİÖ'nün uluslararası güvenlik alanında gerçekleştirdiği en önemli girişimler arasında yer alır. BAY, uluslararası suç ve terörizmle mücadele, uluslararası etkinliklerde güvenliğin sağlanması, güvenlik eğitimleri ve anti-terör tatbikatları gibi başlıca görevler yürütür. Kurumsal hayatına 30 kişilik bir sürekli kadroyla başlayan

BAY görevlileri sınır geçme yetkisine ve diplomatik dokunulmazlık statüsüne sahiptir (Aris, 2009, 2011; Wallace, 2014).

BAY, birtakım önemli sorunlarla yüz yüzedir. Örneğin BAY sorumluları, etkinliklerini ŞİÖ Sekreteryası'ndan ziyade kendi ülkelerinin ilgili kuruluşlarına rapor etmektedirler. Çinlilerin bölgede ikili istihbarat paylaşımını özendirdikleri bir sır değildir. BAY, istihbarat toplama, karşı-istihbarat ve bütünleşik kumanda yapılanması gibi temel işlevleri yerine getirmemektedir. Dahası BAY, kendisinin ileri sürdüğü siyaset önerilerini ŞİÖ bölgesinde uygulama yetkisine sahip değildir. BAY'ın, sınır ötesi polis iş birliğine ağırlık verdiği tartışılmaktadır. BAY'a bağlı çalışan Çinli görevlilerin, askeri ve diplomatik konulardan ziyade polislik ve iç güvenlik alanında ihtisas sağlamış olduğu konuşulmaktadır. Hatta en son verilere göre 2 milyon dolar olarak bilinen BAY bütçesinin mevcut ihtiyaçlara göre son derece yetersiz kaldığı düşünülmektedir. Ne ŞİÖ ne de BAY, tek bir "muhabere alanı dışı istihbarat füzyon merkezi" 200'den fazla personelden oluşan NATO ile kıyas dahi götürmemektedir (Aris, 2009, 2011; Wallace, 2014).

ŞİÖ, etkinliklerini uluslararası güvenlik alanıyla sınırlı tutmamaktadır. Bu bağlamda ŞİÖ'nün Enerji Kulübü, İş Konseyi, Interbank Derneği, Gençlik Konseyi ve Üniversiteler Ağı dikkate değerdir. Enerji Kulübü'nden başlayacak olursak; bu kulüp, Çin'in ikili ilişkileri öne çıkaran ve Orta Asya'da artan enerji hakimiyetine karşı henüz tam olarak harekete geçirilememiş bir stratejik hamle olarak değerlendirilebilir (Song, 2014). Avrasya'da düşünsel anlamda tohumları atılan enerji iş birliği fikri, uzun vadede Avrasyacılık ruhunu besleyebilecek bir atılımdır. Ancak bu kulübün göze çarpan en büyük zaaflarından bir tanesi, Orta Asya'da su kaynakları üzerinde yaşanan anlaşmazlıklar gibi somut sorunlara el atmamış olmasıdır. (Gürcan, 2019a; Gürcan, 2019b). Örnek olarak ŞİÖ üyesi Tacikistan, diğer üyeler Kırgızistan ve Özbekistan ile bölgedeki su kaynaklarının denetimi konusunda sürekli gerilim yaşamaktadır. Bu gerilimler ise bölgenin su enerjisi üretimi potansiyelini gerçekleştirememesine neden olmaktadır. Tacikistan ve Kırgızistan, Orta Asya'nın en yoksul ülkelerindedir, ancak aynı zamanda bölgenin zengin su kaynaklarına sahiptir: Siriderya ve Amuderya. Bunlardan ilki kaynağını Tacikistan'dan alır; diğeri ise Kırgızistan'dan kaynaklanır. Su enerjisi üretimi, bu iki ülkenin Özbek doğal gazına bağımlılığını azaltmada stratejik bir öneme sahiptir. Buna ek olarak Tacikistan ve Kırgızistan, enerji üretimlerini Çin, Afganistan ve Pakistan gibi ülkelere ihraç etmekle ilgilenmektedir. Ne var ki komşu ülkelere Özbekistan ve Kazakistan, aşırı su enerjisi üretiminin kendi tarımlarını olumsuz bir şekilde etkileyeceğinden endişe duymaktadır. Örneğin, Özbekistan dünyanın en büyük ilk on pamuk üreticisi arasındadır ve bu ülkenin pamuk üretimi su yoğun tarım pratiklerine dayanır.

Hatta baraj yapımıyla nehir akışının azalması Tacik ve Kırgız köylüleri arasındaki temel anlaşmazlıklardan bir tanesini teşkil eder. Bütün bunlardan başka, Tacikistan ve Kırgızistan'daki Rus askeri varlığının su konusunda bölgede çıkabilecek büyük ölçekli çatışmaları caydırdığı düşünülebilir, ancak bölgesel su sorunuyla ilgili ŞİÖ'nün pek bir işlevi bulunmamaktadır (Stratfor 2012; Water Politics 2014).

ŞİÖ'nün işlevi ekonomi gibi daha öne çıkan konularda daha güçlü bir kurumsallık kazanmıştır. Ekonomi başlığı altında kendinden en fazla söz ettiren kurumsal yapıların başında ŞİÖ İş Konseyi gelir. İş Konseyi, ŞİÖ üyeleri arasındaki yatırım ilişkilerini planlayıp geliştirmeyi, bölgesel iş toplulukları arasındaki etkileşimi kolaylaştırmayı ve üye ülkelerin hükümetlerine ekonomik tavsiyelerde bulunmayı kendine amaç edinmiştir. Konsey, bu amaçlar doğrultusunda yıllık faaliyet raporları hazırlar, ekonomik projeler önerir, ŞİÖ'ye iletilmek üzere taslak gündemler hazırlar ve kendi alanıyla toplantılar ve kültürel etkinlikler düzenler (Aris, 2011; SCO Business Council, 2016; Song, 2016). ŞİÖ Interbank Derneği ise, İş Konseyi'ne mensup bankaları bünyesinde toplar ve altyapısal yatırım projelerinin örgütlenmesine ağırlık verir. Derneğe üye başlıca kuruluşlar şunlardır: Çin Devlet Kalkınma Bankası, Kazakistan Kalkınma Bankası, Rusya Federasyonu Kalkınma ve Dış Ekonomik İlişkiler Bankası (Vnesheconombank), Özbekistan Cumhuriyeti Dış Ekonomik Etkinlik Milli Bankası, Kırgızistan Cumhuriyeti RSB Bankası ve Tacikistan Devlet Tasarruf Bankası (Amonatbank). Buna ek olarak hem Konsey hem de Derneğe koştur faaliyet yürüten girişimler arasında Üreticiler ve Girişimciler Forumu yer alır. Forum, ekonomi alanında faaliyet gösteren *think-tank* kurumlarına genel bir tartışma platformu sağlar (Aris, 2011; SCO Business Council, 2016; Song, 2016). Benzer bir şekilde Gençlik Konseyi, ŞİÖ üyelerini temsil eden gençlik örgütlerini, sivil toplum kuruluşlarını ve genç iş çevrelerini şemsiyesi altında toplar. Konseye üye başlıca kuruluşlar şunlardır: Kazakistan Gençlik Kongresi, Tüm Çin Gençlik Federasyonu, Kırgız Gençlik Topluluğu Konseyi, Rusya Gençlik Birliği, Rusya Genç Kamu Odası ve Tacikistan Gençlik Birliği. Gençlik Konseyi, ŞİÖ'nün dışında yer alan gençlik örgütlerinin de dahil edildiği gençlik forumlarının da düzenleyicisidir (Aris, 2011; SCO Youth Council, 2016; Song, 2016).

Jeopolitik Ekonomi perspektifinden bakıldığında, ŞİÖ Avrasya menşeli çok kutuplaşma projeleriyle eşgüdümleme eğilimi sergilemektedir. Örneğin Avrasya Ekonomik Birliği (AEB), Rusya merkezli bir proje olarak 2015 yılında faaliyete geçmiştir. AEB, 2001 yılında kurulan Avrasya Ekonomik Topluluğu'nun bir devamıdır. 183 milyonluk bir nüfusu ve 4 trilyon doları aşan bir ekonomik gücü temsil etmektedir. Kendine ait bir uluslar üstü mahkemeye ve ilerleyen yıllarda ortak pazar yaratma arzusuna sahiptir. Çin, 2015 yılından

AEB ve ŞİÖ'nün birleşmesini teklif etmiştir. Yine ŞİÖ, bir diğer çok kutuplulaşma projesi olarak BRICS ile bir eşgüdüm ruhu tesis etmiştir. 2015 yılında, 15. ŞİÖ Zirvesi'nin 7. BRICS zirvesi ile birlikte gerçekleştirilmesi bu bağlamda son derece önemlidir. Jeopolitik Ekonomi perspektifinden BRICS, tıpkı ŞİÖ gibi ABD'nin küresel hegemonyasına alternatifler geliştiren bir küresel yönetim mekanizması teşkil etmektedir. İlk zirvesi, 2009 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu zirvede, ABD'de patlak veren küresel ekonomik krizin yalnızca G8 ülkeleri tarafından yönetilemeyecek kadar büyük bir sorun olduğunun altını çizmiştir. Bununla birlikte, Hindistan ve Brezilya'nın BM'deki rolünün artırılması gereğine dikkat çekilmiştir. 2010 yılında Brezilya'da gerçekleşen ikinci BRIC zirvesine çok kutupluluk ve dünya düzeninin demokratikleştirilmesi gündemi damga vurmuştur. Üçüncü BRIC zirvesi ise 2011 yılında Çin'de düzenlenmiştir. Bu zirvede, Güney Afrika'nın üyeliği onaylanmış ve BRIC'in ismi BRICS olarak değiştirilmiştir. 2012 yılında Hindistan'da gerçekleştirilen dördüncü BRICS zirvesi, örgütün uluslararası hukuk, çok kutupluluk, kalkınma ve barış gibi ilkeleri kapsadığını vurgulamıştır. Bu zirvede öne çıkan bir diğer tartışma başlığı ise; uluslararası finansal sistemin demokratikleştirilmesi için yeni bir kalkınma bankasının tesisi ve Batı'nın kalkınmakta olan ülkelere karşı uyguladığı korumacı ticaret uygulamalarının eleştirilmesidir. BRICS Kalkınma Bankası, 2013 yılında Güney Afrika'da gerçekleşen beşinci zirvenin de ana konu başlıkları arasında olmuştur. Banka'nın kuruluşu, en nihayetinde Brezilya'da gerçekleşen 2014 yılı zirvesinde resmîlik kazanmıştır. Yedinci zirve ise Banka'nın işleyişini daha da ayrıntılandırmış ve BRICS dışındaki ülkelere de hizmet vereceğini duyurmuştur. Bu zirve, ABD'nin küresel hâkimiyetine karşı bilgi teknolojilerine yönelik yeni bir iş birliği girişimi başlatılmasının gereğine dikkat çekmiştir. Son olarak, Hindistan'da gerçekleşen 2016 yılı zirvesinde, yeni bir kredi derecelendirme kurumunun tesisi ve spor gibi kültürel alanlarda iş birliğinin artırılması tartışılmıştır (Gürcan, 2019b; 2019d).

ŞİÖ'nün diğer çok kutuplulaşma projeleriyle eşgüdümlemesi olgusu, belki de en keskin ifadesini Kuşak ve Yol İnisiyatifi bağlamında bulur. 2013 yılında Çin'in inisiyatifiyle başlatılan bu proje, dünya siyasetinin çok kutuplulaşmasında bir kilometre taşı teşkil eder. Çin; Kuşak ve Yol İnisiyatifi aracılığıyla, Asya, Avrupa, Afrika, Orta Doğu ve Amerikalılar gibi bölgelerde yer alan 152'den fazla ülkede altyapı inşası, doğal kaynak çıkarımı ve kalkınma yatırımları projeleri oluşturulmasını ön görmektedir. Kuşak ve Yol İnisiyatifi başlıca beş farklı alana yoğunlaşır: hükümetler arası siyasi eşgüdüm ve dünyayı ilgilendiren sorunlarda demokratik bir konsensüs sağlanması, ülkeler arasında altyapısal ve teknolojik bağlantı kurmak, dünya ticaretini geliştirmek, küresel bir finansal bütünleşme sağlamak ve dünyada kültürel iş birliğini geliştirme amacıyla halklar

arası etkileşimleri cesaretlendirmek. Bu alanlarda, ŞİÖ ve BRICS gibi hali hazırda bulunan çok kutuplulaşma projelerinin sağladığı ağ ve kaynaklardan faydalanılması öngörülmektedir. Bir başka deyişle ŞİÖ ve benzeri kurumlar, Çin'in gözünde Kuşak ve Yol İnisiyatifi'nin genişlemesine ve kesintisiz işleyişine olanak sağlama işlevine kavuşacaktır. Tam bu noktada not düşmekte yarar vardır ki Kuşak ve Yol İnisiyatifi, ŞİÖ'nükilere benzer değer ve ilkeler öne çıkarmaktadır: barış ve iş birliği, saydamlık ve kapsayıcılık, karşılıklı öğrenme ve karşılıklı fayda. Çin, daha sonra İpek Yolu Ruhunu olarak adlandırdığı ilke ve değerler "yüksek kalitede kalkınma" başlığını eklemiştir. Bu başlık, esas itibariyle düşük karbon yatırımlarını, sürdürülebilir kalkınma projelerini, yerel topluluk kalkınma programlarını ve kapsayıcı toplumsal kalkınma hedeflerini içermektedir (Camdessus, 2017; China Daily, 2018; China Center for International Economic Exchanges, 2017; Calabrese, 2019; National Development and Reform Commission, 2015). Avrasya Ekonomik Birliği üyeleri, 2015 yılının Mayıs ayında örgütün Kuşak ve Yol İnisiyatifi ile arasında eşgüdüm sağlanması ve ortak bir ekonomik alan yaratılması üzerine Çin ile ortak bir bildirge yayımlamıştır. Benzer bir irade, ŞİÖ'nün 2015 yılında gerçekleşen zirvesinde sergilenmiştir (Kembayev, 2018).

Son olarak ŞİÖ, çok taraflı ilişkiler temelinde kültürel bütünleşmeye yönelik sabit kanallara sahiptir. ŞİÖ, belirli yıllarda üye ülkelerin kültür ve eğitim bakanlarını bir araya getiren toplantılar düzenlemekle kalmaz, ayrıca sanat festivali ve sergiler düzenler (Dadabaev, 2014; Song, 2016; Wallace, 2014). ŞİÖ şemsiyesi altında kültürel iş birliğinin en yoğun olarak hissedildiği alan belki de eğitimidir (Gürcan, 2019a, 2019b). Çeşitli eğitim uzmanlarının katılım sağladığı ortak çalışma toplulukları, bölgesel eğitim haftaları ve üniversite yöneticileri forumları bu kulvarda öne çıkan etkinlikler arasındadır. Aynı doğrultuda, ŞİÖ Eğitim Forumu; Çin Uluslararası Araştırmalar Enstitüsü, Uluslararası Modern Siyaset Enstitüsü (Kazakistan), Stratejik Analiz ve Değerlendirme Enstitüsü (Kırgızistan), Moskova Devlet Üniversitesi Doğu Asya ve ŞİÖ Araştırmalar Merkezi, Stratejik Araştırmalar Merkezi (Tacikistan), Stratejik ve Bölgearası Araştırmalar Enstitüsü (Özbekistan) gibi araştırma kurumlarını bir araya getirir (Song, 2016). Ayrıca 60'ın üstünde üniversite arasında sürekli bir iletişim mekanizması kuran Üniversiteler Ağı, ŞİÖ dahilinde eğitimsel ve bilimsel iş birliğini ilerletme amacını güder. Bu ağ dahilinde bölge araştırmaları, ekoloji, enerji, bilişim teknolojisi ve nanoteknoloji gibi öncelikli eğitim programları belirlenir. Ağ, aynı zamanda ortak eğitim ölçütleri geliştirmeyi ve diploma denklik mekanizmaları oluşturmayı kendine görev edinmiştir (Dadabaev, 2014; Song, 2016).

Sonuç ve değerlendirme

ŞİÖ deneyiminin jeopolitik-ekonomik incelemesi, post-hegemonyacı diye adlandırılabilir bölgeciliğin dört ana cephede (kültür, ekonomi, finansal iş birliği ve bölgesel savunma) sürdürülen mücadelelerden oluştuğunu göstermektedir. Kültürel olarak Çin inisiyatifindeki ŞİÖ, güçlü bir normatif çerçeveye dayanmakta ve ABD hegemonyasından bağımsız bir kültür ve eğitim bütünlüşmesi arzulamaktadır. ŞİÖ; Avrasya’da, Batı’nın evrenselci liberal demokrasi, insan hakları ve ulus üstülük ilkelerine karşı ekonomik kalkınmacılığı ve milli egemenliği savunan Asya Değerleri’ne yaslanmaktadır. Post-hegemonyacı bölgeciliğin sivil toplum nezdindeki meşruiyetini sağlamak adına ŞİÖ’nün Gençlik Konseyi deneyimi oldukça önemlidir. Gençlik Konseyi gibi girişimler, Batı fonları ve teknik desteğiyle özellikle gençlik ve iş çevreleri arasında toplumsal mühendisliğe girişen sözde “renkli” sivil toplum kuruluşlarının (Gürcan, 2015) bölgedeki etkisini sınırlamada rol oynayacaktır. Yine kültürel bölgeselleşme alanında, ŞİÖ’nün üniversiteler arası ağlar kurup stratejik alanlarda belli akademik programlara ağırlık vermesi ve araştırma merkezleri arasında düzenle forumlar düzenlemesi dikkatleri çekmektedir. Ekonomi alanında, Enerji Kulübü ve bölgenin iş çevreleri arasında kalıcı bağ ve eşgüdüm kurmayı amaçlayan İş Konseyi öne çıkmaktadır. Dahası Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu gibi ABD’nin dünya düzeniyle bağdaştırılan kurumlara karşı ŞİÖ, yerel altyapısal projeleri ve diğer girişimleri destekleme amacıyla Bankalar Arası Konsorsiyum’u kurmuştur (Gürcan, 2019a, 2019b).

ABD’nin sürmekte olan askeri müdahaleciliğine karşı bölgesel savunmanın önemi abartılamayacak kadar büyüktür. Bu alanda ŞİÖ, düzenli ve kapsamlı askeri tatbikatlar düzenlemekte olduğu not edilmelidir. Hatta bu tatbikatlar, karşı-terör, uluslararası suçla mücadele, siber savaş ve psikolojik harekât alanlarına doğru genişletilmiştir (Gürcan, 2019a, 2019b). Tatbikatlar aracılığıyla, teknik bilgi paylaşımının yanında silah teknolojisinin ve güvenlik çevrelerinin bölgesel çapta bütünlüşmesi de sağlanmaktadır.

Bütün bu ilerlemelere karşın, Çin’in ŞİÖ aracılığıyla yürüttüğü post-hegemonyacı girişimi, birtakım güçlüklerle boğuşmaktadır. Belki de en önemlisi; ŞİÖ bölgeciliği, güvenlik ağırlıklı bir gündem izleyerek ABD merkezli neoliberalizme alternatif tutarlı bir kalkınma stratejisi yaratmaktan uzaktır. Dahası, ŞİÖ dahilinde daha çok gençlik ve iş çevreleriyle sınırlı kalan katılımçılık, ileride belli başlı sendika ve toplumsal hareketlerin temsilini sağlayamadığı ölçüde toplumsallaşmış meşrulaşmada zorluk çekecektir. Yine ŞİÖ, siyasal ve kültürel bütünlüşmede medyaya ağırlık verilmesi konusunda Latin Amerika’nın gerisinde kalmıştır (Gürcan, 2010, 2019b; Gürcan & Bakiner, 2016). OECD’dekine benzer merkezi ve Internet üzerinden kamuya açık veri tabanlarının ŞİÖ

nezdinde henüz oluşturulmamış olması, bölgeselleşme anlamında önemli bir eksiklik. Buna ek olarak pratikte düzlemde, milli egemenlik ve ulus üstünlük arası gerilimler çözüme kavuşturulamamıştır. ŞİÖ'nün güvenlik aygıtlarının sınır ötesinde ve istihbarat toplamada yetkisiz bırakılması bu konuyla ilgili önemli bir ayrıntıdır. Merkezi komuta eksikliği ya da başka bir deyişle ŞİÖ'nün henüz bu alanda herhangi bir uzun vadeli iddiasının bulunmaması, ABD'nin NATO tehdidi düşünüldüğünde büyük bir eksiktir. Yine de ŞİÖ'nün diğer post-hegemonyacı alternatiflerle bütünleşme eğiliminin egemenlik ve ulus üstünlük arasındaki gerilimleri yumuşatıcı ve çok kutuplulaşmayı hızlandırıcı bir etki yaratabileceği düşünülebilir.

Son olarak ŞİÖ'nün Orta Asya ülkelerinin temel sorunlarını bile çözmeden önce kendi kurumsal yetilerinin ötesinde genişlemesinin uzun vadedeki başarısına gölge düşürme tehlikesi bulunmaktadır. Bir başka deyişle ŞİÖ'nün Orta Asya'nın ötesine Avrasya ülkelerine doğru genişleme hızı, kendi bünyesine katacağı ülkeleri bütünleştirme yetisinin üstünde seyredebilir. Pakistan ve Hindistan'ın 2017 yılında ŞİÖ üyesi olarak kabul edilmesinin ardından 2019 yılına kadar birçok kez sınır anlaşmazlıkları nedeniyle savaşın eşiğine gelmiştir. Her ne kadar ŞİÖ'nün uzun vadede Pakistan ve Hindistan arasındaki husumetin çözümüne katkı koyma ihtimali bulunsa da (Ahmed, Ahmed, & Bhatnagar, 2019; Akhtar, ul Ain, & Kiran, 2018), ŞİÖ mevcut anlaşmazlıkların çözümünde etkin bir rol üstlenememiştir (Desai, 2019).

Kaynakça

- Ahmed, Z. S., S. Ahmed ve S. Bhatnagar. 2019. "Conflict or Cooperation? India and Pakistan in Shanghai Cooperation Organisation" *Pacific Focus*, 34(1), 5-30.
- Akhtar, M., ul Ain, Q. ve A. Kiran. 2018. "Shanghai Cooperation Organization and Conflict Resolution" *National Defense University Journal*, 8(1), 89-97.
- Ambrosio, T. 2008. "Catching the 'Shanghai spirit': how the Shanghai Cooperation Organization Promotes Authoritarian Norms in Central Asia" *Europe-Asia Studies*, 60(8), 1321-1344.
- Aris, S. 2009. "The Shanghai Cooperation Organisation: 'Tackling the Three Evils'. A Regional Response to Non-traditional Security Challenges or an Anti-Western Bloc?" *Europe-Asia Studies*, 61(3), 457-482.
- Aris, S. 2011. *Eurasian Regionalism - The Shanghai Cooperation*. New York: Palgrave Macmillan.
- Bennett, A. 2010. "Process Tracing and Causal Inference" Brady, H.E. ve D. Collier (der.), *Rethinking Social Inquiry*, Plymouth: Rowman and Littlefield, 207-20.
- Bhagwati, J. 2004. *In Defense of Globalization*. Oxford: Oxford University Press.

- Briceño-Ruiz, J. ve A.R. Hoffmann. 2015. "Post-Hegemonic Regionalism, Unasur, and the Reconfiguration of Regional Cooperation in South America" *Canadian Journal of Latin American and Caribbean Studies*, 40(1), 48-62.
- Calabrese, L. 2019. "China and global development: what to read ahead of the Belt and Road Forum." <https://www.odi.org/blogs/10752-china-and-global-development-what-read-ahead-belt-and-road-forum>
- Camdessus, M. 2017. "Why China's belt and road must be a pathway to sustainable development." <https://www.scmp.com/comment/insight-opinion/article/2094611/why-chinas-belt-and-road-must-be-pathway-sustainable>
- Carroll, W. K. 2010. *The Making of a Transnational Capitalist Class*. London: Zed Books.
- China Center for International Economic Exchanges. 2017. "The Belt and Road Initiative: A new means to transformative global governance towards sustainable development." <https://www.undp.org/content/dam/china/docs/Publications/UNDP-CH-GGR%202017.pdf>
- China Daily. 2018. "Xi gives new impetus to Belt and Road Initiative." <http://www.chinadaily.com.cn/a/201808/28/WS5b84994fa310add14f388114.html>
- Collier, D. 2011. "Understanding Process Tracing" *Political Science and Politics*, 44(4), 823–830.
- Dadabaev, T. 2014. "Shanghai Cooperation Organization SCO Regional Identity Formation from the Perspective of the Central Asia States" *Journal of Contemporary China*, 23(85), 102–118.
- Desai, R. 2013. *Geopolitical Economy: After US Hegemony, Globalization and Empire*. London: Pluto Press.
- Desai, S. 2019. "SCO 2019: hits and misses for India." <https://www.asiatimes.com/2019/06/opinion/sco-2019-hits-and-misses-for-india/>
- Du Boff, R.B. 2003. "U.S. Hegemony: Continuing Decline, Enduring Danger" *Monthly Review*, 557, 1–15.
- George, A.L. ve A. Bennett. 2005. *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge: MIT Press.
- Gürçan, E. C. 2010. "New Regionalisms and Radical Identity Formation in Latin America" *Journal of Social Research & Policy*, 1(2), 19–33.
- Gürçan, E. C. 2015. "The nonprofit-corporate complex: An integral component and driving force of imperialism in the phase of monopoly-finance capitalism" *Monthly Review*, 66(11), 37–53.
- Gürçan, E. C. 2019a. "Geopolitical Economy of Post-Hegemonic Regionalism in Latin America and Eurasia" *Research in Political Economy*, 34(1), 102–118.
- Gürçan, E. C. 2019b. *Multipolarization, South-South Cooperation and the Rise of Post-Hegemonic Governance*. New York: Routledge.
- Gürçan, E. C. 2019c. "Political geography of Turkey's intervention in Syria: underlying causes and consequences (2011-2016)" *Journal of Aggression, Conflict and Peace Research*, 11 (1), 1–10.

- Gürcan, E. C. 2019d. "BRICS Ülkelerinin Afrika'daki Yükselişine Jeopolitik Ekonomi Penceresinden Bir Bakış" *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (3), 556-569.
- Gürcan, E. C. 2019e. "Geopolitical Economy of Post-Hegemonic Regionalism in Latin America and Eurasia" *Research in Political Economy*, 34 (1), 59-88.
- Gürcan, E. C. ve O. Bakiner. 2015. "Beyond Neoliberal Hegemony in Latin America: Alianza Bolivariana para los Pueblos de Nuestra América (ALBA), Kreps, D. (der.), *Gramsci and Foucault: A Reassessment*, Farnham: Ashgate, 131-155.
- Hardt, M. ve A. Negri. 2005. *Multitude: War and Democracy in the Age of Empire*. New York: Penguin Books.
- Kembayev, Z. 2018. "Implementing the Silk Road Economic Belt: from the Shanghai Cooperation Organisation to the Silk Road Union?" *Asia Europe Journal*, 16(1), 37-50.
- National Development and Reform Commission. 2015. "Action Plan on the Belt and Road Initiative" http://english.www.gov.cn/archive/publications/2015/03/30/content_28147508024903_5.htm
- Riggirozzi, P. ve D. Tussie (Der.). 2012. *The Rise of Post-hegemonic Regionalism: The Case of Latin America*. New York: Springer
- Robinson, W.I. 2008. *Latin America and Global Capitalism: A Critical Globalization Perspective*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Robinson, W.I. 2014. *Global Capitalism and the Crisis of Humanity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SCO Business Council. 2016. Official Website. <https://bc-sco.org/?lang=en>.
- SCO Youth Council. 2016. Official Website. <http://www.forumsco.com/?lng=en>.
- Sklair, L. 2002. *Globalization, Capitalism and Its Alternatives*. Oxford: Oxford University Press.
- Slaughter, A. M. 2004. *A New World Order*. Princeton: Princeton University Press.
- Song, W. 2013. "Feeling Safe, Being Strong: China's Strategy of Soft Balancing through the Shanghai Cooperation Organization" *International Politics*, 50(5), 664-685.
- Song, W. 2014. "Interests, Power and China's Difficult Game in the Shanghai Cooperation Organization SCO" *Journal of Contemporary China*, 23(85), 85-101.
- Song, W. 2016. *China's Approach to Central Asia: The Shanghai Co-operation Organisation*. New York: Routledge.
- Stratfor. 2012. "Central Asia's Looming Conflict Over Water, Part 1: The Upriver Countries. Assessments" <http://www.stratfor.com/analysis/central-asias-looming-conflict-over-water-part-1-upriver-countries>.
- The Guardian. 2019. "Macron criticised by US and Germany over Nato 'brain death' claims." <https://www.theguardian.com/world/2019/nov/07/macron-warns-of-nato-brain-death-as-us-turns-its-back-on-allies>
- United Nations. 2016. "International Trade Statistics Database" <https://comtrade.un.org/>.
- USAID. 2016. "Foreign Aid Explorer" <https://explorer.usaid.gov/>.

- Vennesson, P. 2008. "Case Studies and Process Tracing: Theories and Practices" della Porta, D. ve M. Keating (der.), *Approaches and Methodologies in the Social Sciences: A Pluralist Perspective*, Cambridge: Cambridge University Press, 223–39.
- Wallace, T. 2014. "China and the Regional Counter-Terrorism Structure: An Organizational Analysis" *Asian Security*, 10(3), 199–220.
- Water Politics. 2014. "Conflicts in Kyrgyzstan: Foreshadowing Water Wars to Come?" Water Politics, <http://www.waterpolitics.com/2014/06/17/conflicts-in-kyrgyzstan-foreshadowing-water-wars-to-come/>
- Wolf, Martin. 2004. *Why Globalization Works*. New Haven: Yale University Press.

© 2019. This work is licensed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).